

Key words: *future teacher, methodological approaches, professional longevity, professional longevity of a future teacher, extended education.*

УДК 371.322:378.126:147

А. О. КУЧЕРЯВИЙ (канд. пед. наук, доц.)
Донецький юридичний інститут МВС України

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ УПРАВЛІННЯ САМОСТІЙНОЮ РОБОТОЮ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ З БОКУ ВИКЛАДАЧІВ

Успішність функціонування самостійної навчальної діяльності студентів залежить від ефективності управління цим видом навчальної роботи. Розглянуто проблему недостатньої вивченості системи управління самостійною навчальною діяльністю майбутніх юристів. Досліджено загальні критерії оцінювання роботи викладача за десятьма напрямками. Кожен загальний критерій оцінювання вивчено з урахуванням його часткових складових.

Ключові слова: *критерії, оцінювання, викладачі, самостійна робота, майбутні юристи.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Стан функціонування самостійної навчальної діяльності студентів є залежним від якості управління нею з боку ректорату, деканату та особливо працівників кафедр. У той же час педагогічна наука тільки вивчає можливості збільшення ефективності навчального процесу за рахунок нових підходів до організації самостійної роботи студентів, зокрема юридичних спеціальностей. Саме недостатня вивченість системи управління самостійною навчальною діяльністю майбутніх юристів і обумовлює проблему дослідження. Її розв'язання дозволить скорегувати зміст управлінської діяльності окремих суб'єктів, у тому числі викладачів, та досягти більшої ефективності у використанні самостійної роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Основні положення дослідження спираються на складові самостійної роботи студентів та певні рекомендації щодо її організації, зазначені сучасними вченими-педагогами [1; 3; 4]. При визначенні складових проектувальної та організаційної діяльності студентів використані напрацювання викладачів Донецького юридичного інституту МВС України [2]. Значущими для нашого дослідження є роботи, в яких представлені особливості навчання майбутніх юристів, зокрема, правоохоронців [5; 6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується зазначена стаття. У зазначених та інших публікаціях не вивчено питання управління самостійною роботою студентів, у тому числі, з боку викладачів. Тому дослідження критеріїв оцінювання якості управління самостійною роботою викладачами є розв'язанням певної частини проблеми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї роботи є визначення критеріїв оцінювання якості управління самостійною роботою майбутніх юристів з боку науково-педагогічних працівників, а відповідними завданнями – встановлення їх переліку та змісту.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Управлінська діяльність працівників кафедри за своїми напрямками є конструктивною, організаційною, мотиваційною, стимулювальною та контролюючою. Проте її оцінка має стосуватися, головним чином, конкретного результату роботи. Таким результатом діяльності педагога щодо управління самостійною роботою майбутніх юристів є проект кожного з модулів та безпосередня організація самостійної навчальної діяльності студентів у ході вивчення курсу. Розглянемо спочатку загальні та часткові критерії якості проектування, яке відбувається напередодні навчального семестру та має вичерпну значущість для здійснення процесу управління взагалі. Для уніфікації оцінювання за різними критеріями кожному загальному з них може відповідати максимальна оцінка в 10 балів, які розподіляються між частковими критеріями за думкою оцінювачів.

Першим загальним критерієм є **забезпечення цілісності процесу засвоєння навчального матеріалу, зв'язку самостійної та аудиторної складових діяльності студентів.** Його зміст складається з трьох часткових критеріїв. Один з них встановлює наявність послідовної реалізації етапів процесу засвоєння навчального матеріалу теми (чуттєвого відображення, розуміння,

закріплення та застосування знань), забезпеченої чергуванням аудиторних занять та модулів самостійної роботи студентів. Він характеризує якість реалізації від стану «вивчення навчального матеріалу не організоване» до «створені всі умови для теоретичного ознайомлення з матеріалом, його опрацювання, повторення, використання на репродуктивному та творчому рівнях». Другий частковий критерій визначає спрямованість навчальних завдань на оволодіння студентами знаннями і вміннями з теми на творчому рівні засвоєння та, за вимогами навчальної програми, навичками виконання певних дій, адже саме такий рівень засвоєння теми обумовить готовність юриста до професійної діяльності. Саме творчість і навички є показниками здатності до самостійної роботи, що вимагається від багатьох представників галузі права. За цим критерієм бали є максимальними в разі доцільного розподілу навчальних завдань між аудиторною та самостійною видами роботи, що забезпечує поступовість оволодіння знаннями й вміннями. При цьому кількість завдань є достатньою, вони мають різний рівень складності, а підсумкові з них орієнтовані на творчий та автоматичний спосіб виконання. Третій частковий критерій стосується наявності підготовчих модулів самостійної роботи перед проведенням семінарських або практичних занять. Відповідно негативним випадком буде той, коли модуль самостійної роботи, присвячений підготовці до групового заняття є відсутнім, а позитивним – за умови організованої та орієнтованої на подальшу аудиторну роботу підготовки студентів до групових занять.

Другий загальний критерій – **цільова спрямованість модулів самостійної роботи**. Такий його частковий критерій як доцільність визначення цілей та відповідного добору навчальних завдань модулів самостійної роботи з урахуванням їх місця серед аудиторних занять передбачає максимальний бал за існування в межах вивчення теми наступності в навчальних цілях і змісті аудиторної та самостійної роботи студентів. Інший частковий критерій (відповідність цілей модуля самостійної роботи та змісту його навчальних завдань поточному етапу засвоєння студентами навчального матеріалу) передбачатиме максимальну оцінку, якщо цілі та завдання самостійної роботи відповідають поточному стану засвоєння студентами навчального матеріалу, наявним є послідовне продовження цього процесу. Черговий частковий критерій визначає системний характер цільових орієнтирів модулів самостійної роботи щодо засвоєння студентами навчального матеріалу, зокрема вони мають передбачати удосконалення навчальних умінь, формування особистісних рис майбутнього юриста, лише в такому разі за цим критерієм буде виставлено максимальну оцінку. Наприклад, цілями модулю, крім визначених у навчальній програмі, можуть бути формування комунікативної чи мовної культури юриста, таких його рис як уважність, цілеспрямованість тощо.

Наступний загальний критерій стосується **часового розподілу модулів самостійної роботи**. Його частковими критеріями є ступінь охоплення самостійною навчальною діяльністю студентів тем навчальної дисципліни, спланованість модулів самостійної роботи з урахуванням часу вивчення тем і наявності аудиторних занять, а також добір завдань самостійної роботи до кожної теми з достатнім обсягом часу на її виконання. Максимальний бал за цим критерієм може бути нарахованим у разі чергування аудиторних занять та модулів самостійної роботи в кожній темі, за умови врахування розкладу аудиторних занять, обсягу вивчення навчальної дисципліни та її окремих тем, достатності часу для виконання завдань самостійної роботи, можливості їх завчасного отримання студентами.

Четвертим загальним критерієм методики оцінювання є **використання методів і прийомів навчання**. Зокрема при доборі завдань самостійної роботи окремому оцінюванню підлягає наявність використання тих з них, що спрямовані на організацію навчально-пізнавальної діяльності, її стимулювання й мотивацію, контроль і самоконтроль в навчанні. Також частковими критеріями в даному випадку є різноманітність використання викладачем методів і прийоми навчання та застосування ним власних авторських ідей, наявність інновацій. Саме новітні ідеї, як правило, і враховують специфіку підготовки юриста. Наприклад, при доборі завдань комплексної самостійної роботи для курсантів факультету безпеки дорожнього руху Донецького юридичного інституту використовуються ситуативні задачі, фабула яких представлена на фотографіях та у відеосюжетах щодо порушень правил дорожнього руху, також використовується такий прийом як моделювання спілкування із засобами масової інформації.

Черговий загальний критерій визначає **якість та доступність теоретичного забезпечення самостійної роботи**. Його перша часткова складова вимагає абсолютної наявності в методичних рекомендаціях (коментарях) до виконання самостійної роботи теоретичного матеріалу або посилань на відповідні літературні джерела. Вимогою другої є забезпеченість безпосереднього доступу студентів до теоретичного матеріалу, можливість вибору джерела інформації, використання поруч із традиційними альтернативних (зокрема дистанційних) технологій організації самостійної роботи. Оцінювання за третім частковим критерієм відбувається щодо підготовленості теоретичного

матеріалу до виконання певного навчального завдання, зручність форми його викладу для опрацювання.

Шостим загальним критерієм є **характеристика змісту навчальних завдань**. Його часткові критерії визначають відповідність складності навчальних завдань рівню підготовленості студентів до їх виконання, зорієнтованість вправ на засвоєння ними знань і вмінь саме з поточної теми, забезпеченість підготовки студентів до наступного навчального заняття або, у разі їх відсутності, підсумкового набуття знань і умінь. Максимальним результатом за цим загальним критерієм є оптимальна доступність і складність навчальних завдань для студентів, повна відповідність їх змісту визначеним раніше цілям модулів самостійної роботи та погодження з цілями та завданнями наступних аудиторних занять.

Ще один загальний критерій методики оцінювання управління науково-педагогічними працівниками самостійною роботою майбутніх фахівців полягає в **наявності методик виконання завдань та критеріїв звітності перед викладачем**. Окремі складники цього критерію полягають, по-перше, у визначеності цілей виконання кожного з навчальних завдань самостійної роботи (конкретного результату), по-друге, у наявності алгоритмів, порад чи рекомендацій щодо виконання окремих завдань, по-третє, у вимогах до результату виконання з позицій терміну, якості та оформлення. Перший складник сприяє здійсненню студентом самоаналізу своєї роботи. Наявність алгоритмів, порад чи рекомендацій забезпечує потребу майбутніх юристів у зручних умовах пізнання нового чи оволодіння новими способами діяльності, адже дія, що виконується вперше, має правильно уявлятися, інакше буде засвоюватися із помилками. Наслідки невиконання вимог, закладених у третьому частковому критерії є очевидними.

Тепер розглянемо деякі загальні та часткові критерії якості організації самостійної роботи протягом семестру з боку викладача.

Загальний критерій **наявності комунікативного каналу між викладачем та студентом** має дві часткові складові: наявність у студентів можливості отримання допомоги з боку викладача під час виконання самостійної роботи та наявність у викладача можливостей контролю за станом виконання відповідних завдань. Вимоги першої з них виконуються за постійного зв'язку між викладачем та студентами, зокрема наявності графіку консультацій, які відбуваються в зручний для майбутніх юристів час, можливості їх отримання через мережу Internet, певної уваги до самостійної роботи під час проведення аудиторних занять тощо. Створення такого каналу є одним з ключових елементів організації самостійної роботи в навчальних закладах військового типу, де навчаються юристи для правоохоронних органів. Адже курсанти через поєднання навчання зі службовою діяльністю є обмеженими в ресурсі часу для виконання самостійної роботи і часто потребують допомоги викладача. Для виконання другого часткового критерію викладач має передбачати засоби контролю не тільки підсумкового результату, а й проміжного стану виконання завдань самостійної роботи.

Інший загальний критерій стосується **активності та якості виконання студентами самостійної роботи**. До відповідних часткових критеріїв відносяться відносна кількість студентів, які стабільно вчасно виконують завдання самостійної роботи, роблять це якісно, та наявність студентів, які за відповідним журналом обліку консультацій зверталися до викладача під час виконання самостійної роботи. За цими критеріями визначається успішність управлінської діяльності викладача щодо забезпечення активності студентів.

Останній, десятий взагалі, загальний критерій методики оцінки якості управління педагогами самостійною роботою майбутніх юристів визначає ступінь **участі певного викладача в її проектуванні та організації**. Він визначається через безпосередню участь педагога в часовому проектуванні самостійної роботи, визначенні цілей кожного з модулів самостійної роботи, доборі навчальних завдань самостійної роботи, підготовці дистанційної форми методичного забезпечення, підготовці друкованих (електронних) матеріалів методичного забезпечення, розробці теоретичної складової методичного забезпечення, встановленні вимог до виконання завдань самостійної роботи, розробці алгоритмів, порад чи рекомендацій щодо виконання окремих завдань самостійної роботи, здійсненні консультування студентів щодо особливостей та труднощів виконання завдань самостійної роботи та в перевірці результатів виконання завдань самостійної роботи.

Загальна максимальна оцінка за цією методикою складає 100 балів. На нашу думку, якість управлінської роботи викладача доцільно оцінювати за такою шкалою: 90-100 балів – висока, 70-89 балів – добра, 50-69 балів – задовільна та 0-49 балів – незадовільна. Ця методика є цінною тим, що створює підстави для самоаналізу науково-педагогічними викладачами своєї проектувальної та організаційної діяльності щодо самостійної роботи студентів. Інша цінність полягає в стимулювальному впливі на забезпечення якості управлінської діяльності щодо неї з боку викладачів.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, ними розглянуть десять загальних критеріїв оцінювання проектувальної та організаційної діяльності науково-педагогічних працівників щодо самостійної роботи майбутніх юристів. У своїй сукупності вони визначають якість управлінської роботи викладача та є засобами самоаналізу й стимулювання. Результати дослідження дозволяють перейти до вивчення безпосередніх посадових обов'язків науково-педагогічних працівників як суб'єктів системи управління самостійною навчальною діяльністю майбутніх юристів та встановити певні складові механізму роботи цієї системи.

Список використаної літератури

1. Жуков А.Е. Организация самостоятельной работы студентов в высшей школе. Дидактические средства, технологии, программы: монография / А.Е. Жуков, А.В. Симоненко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 220 с.
2. Проектування самостійної роботи студентів юридичних спеціальностей: навч. посіб. / [А.О. Кучерявий, М.Л. Шелухін, В.В. Кадала та ін.]; За заг. ред. А.О. Кучерявого. – Донецьк: ПП «ВД «Кальміус», 2013. – 200 с.
3. Малихін О.В. Теоретико-методологічні засади організації самостійної навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів: дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.09 / О.В. Малихін; Криворізь. держ. пед. ун-т. – Кривий ріг, 2009. – 504 с.
4. Солдатенко М.М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності: монографія / М.М. Солдатенко. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 198 с.
5. Юридическая педагогика: учебник для студентов вузов / за ред. В.Я. Кикотя, А.М. Столяренко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 895 с.
6. Яворська Г.Х. Соціально-професійна зрілість курсантів вищих закладів освіти МВС України: монографія / Г.Х. Яворська. – Одеса: ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 408 с.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2013

А. А. Кучерявий

Донецкий юридический институт МВД Украины

Критерии оценивания качества управления самостоятельной работой будущих юристов со стороны преподавателей

Успешность функционирования самостоятельной учебной деятельности студентов зависит от эффективности управления этим видом учебной работы. Рассмотрена проблема недостаточной изученности системы управления самостоятельной учебной деятельностью будущих юристов. Исследованы общие критерии оценивания работы преподавателя по десяти направлениям. Каждый общий критерий оценивания изучен с учетом его частных составляющих.

Ключевые слова: критерии, оценивание, преподаватели, самостоятельная работа, будущие юристы.

A. Kucheryavyi

Donetsk Law Institute

Evaluation Criteria of Quality of Management by Educators of Future Lawyers' Self-Learning Work

The success of the functioning of students' self-learning activity depends on the efficiency of management of this type of training. The problem of insufficient research of future lawyers' self-learning activity management system is considered. Educators are the subjects of management system. The educators' management activities involve constructive, organizational, motivational, stimulating and monitoring actions. General evaluation criteria of educator's work in ten directions are investigated. The first criterion is to provide integrity of the learning process and connections between students' self-learning activity and classroom work. The second criterion determines target-orientation of modules of self-learning work. The subject of the third criterion is the temporal distribution of self-learning work modules. The next evaluation criterion is usage of training methods. The fifth criterion determines quality and availability of the theoretical base of students' self-learning work. The characteristic of training tasks content is the sixth general criterion. The seventh criterion is availability of methodologies for performing tasks and student's reporting criteria. The next criterion determines existence of a communication channel between the educator and students. The ninth general criterion determines activity and quality of students' self-learning work implementation. The degree of participation of each educator in the design and organization of students' self-learning activity is the last general criterion. Particular components of every general evaluation

criteria are researched. The specific of future lawyers training is considered. The final method for evaluation of quality of future lawyers' self-learning work management by educators is proposed. The significance of the obtained procedure of evaluation is indicated. The research results allow specifying the duties of an educator as a subject of the law students' self-learning work management system. Development of some mechanisms of management system work becomes possible.

Key words: *criteria, evaluation, educators, self-learning work, future lawyers.*

УДК 811.161.2:372.8

О. А. ЛУЦЕНКО (канд. філол. наук, доц.)
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО ВИШУ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Розглянуто зміст і співвідношення понять «мовна компетенція», «мовленнєва компетенція», «компетентність». З'ясовано особливості формування мовної компетенції у студентів українського технічного вишу. У структурі мовної компетенції виділено фонологічну, лексичну, граматичну, орфографічну компетенції. Визначено рівні розвитку мовної компетенції: низький, середній і високий. Акцентовано увагу на реалізації компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців технічного вишу. Проаналізовано сучасний етап розробки дослідженої проблеми в теорії та практиці навчання української мови у вищому навчальному технічному закладі.

Ключові слова: *мовна компетенція, мовленнєва компетенція, компетентність, структура мовної компетенції, компетентнісний підхід.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні вимоги до професійної підготовки студентів ставлять перед вищою школою нові завдання, одним з яких є формування мовної компетенції майбутнього фахівця. Мовна компетенція – це засвоєння, усвідомлення мовних норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці, та адекватне їхнє застосування в процесі використання певної мови. «Мовна компетенція – інтегративне явище, що охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок для успішного здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування» [6, с. 5–6].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає в з'ясуванні особливостей формування і розвитку мовної компетенції у студентів технічного вишу на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: 1) з'ясувати зміст термінів «мовна компетенція», «мовленнєва компетенція», «компетентність»; 2) встановити співвідношення понять «мовна компетенція» / «мовленнєва компетенція»; 3) проаналізувати структуру і рівні розвитку мовної компетенції; 4) охарактеризувати сучасний стан розвитку досліджуваної проблеми; 5) виявити особливості формування мовної компетенції студентів технічного вишу на заняттях з української мови за професійним спрямуванням.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Актуальність дослідження зумовлена концептуальними положеннями і державними вимогами щодо реформування мовної освіти в Україні (Конституція України, Закон «Про освіту», Закон про мови в Україні), спрямованими на підвищення загальної мовної і мовленнєвої культури громадян. Модернізація мовної освіти в Україні актуалізує компетентнісний підхід до навчання державної мови. Компетентнісна модель навчання української мови на сучасному етапі розвитку набуває суспільної значущості, а тому потребує осмислення й розгляду пов'язаних із нею питань. Викликають інтерес питання, пов'язані з мовною компетенцією студентів технічного вишу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Незважаючи на актуальність такого напрямку роботи, українською лінгводидактикою він досліджений недостатньо. У методичній та лінгводидактичній літературі увага приділяється розробленню загальних методик формування мовної компетенції студентів (Л.Барановська,